

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมความฉลาดทางสังคมของนักศึกษาครู มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดทางสังคม

1. ประวัติความเป็นมาของความฉลาดทางสังคม
2. ความหมายของความฉลาดทางสังคม
3. องค์ประกอบของความฉลาดทางสังคม
4. การวัดความฉลาดทางสังคม
5. การพัฒนาแบบวัดความฉลาดทางสังคม
6. คุณลักษณะของบุคคลที่มีความฉลาดทางสังคม
7. ความสำคัญของความฉลาดทางสังคม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางสังคม

1. ทฤษฎีปัญญาทางสังคมของอัลเบิร์ต แบนดูรา กับความฉลาดทางสังคม
2. ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน กับความฉลาดทางสังคม
3. ทฤษฎีหุบปัญหา กับความฉลาดทางสังคม

บริบทคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

1. พันธกิจคณะครุศาสตร์
2. วิสัยทัศน์ ปรัชญา วัตถุประสงค์คณะครุศาสตร์
3. ภารกิจคณะครุศาสตร์
4. คุณลักษณะของนักศึกษาคณะครุศาสตร์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับความฉลาดทางสังคม

ประวัติความเป็นมาของความฉลาดทางสังคม

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของความฉลาดทางสังคม มีรายละเอียด ดังนี้ (คณิตพันธุ์ทองสืบสาย, 2552 : หน้า 23-25, ปวีริศา ภาวเจริญผล, 2559 : หน้า 9, ทัชชา สุริโย, 2559 : หน้า 13 และเพชรยุพา บุรณ์สิริจรูญรัฐ, 2555 : หน้า 12 -13)

ในอดีตคนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับเชาวน์ปัญญา (Intelligence Quotient) หรือชื่อที่ทุกคนรู้จักกันดีคือ IQ เป็นสิ่งที่ทุกคนให้ความสำคัญ เพราะคิดว่าหากใครที่มีเชาวน์ปัญญาสูงก็จะมีโอกาสประสบความสำเร็จได้มากกว่าคนที่มีความเชาวน์ปัญญาต่ำกว่า กล่าวคือคนที่มีความเก่งจากสติปัญญาจะสามารถดำเนินสู่ความสำเร็จได้ดีที่สุดแต่ต่อมาเมื่อมีการศึกษาให้เห็นว่า ปัจจัยด้านเชาวน์ปัญญา ไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จ เพราะเส้นทางไปสู่ความสำเร็จนั้นยังต้อง

อาศัยองค์ประกอบอื่นด้วยบุคคลต้องมีการจัดการกับอารมณ์ของตนเอง จึงเป็นที่มาของการศึกษา ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient) หรือชื่อที่ทุกคนรู้จักกันดีคือ EQ ทั้งนี้ จากการศึกษา ที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ แต่ทั้งความฉลาดทางสติปัญญาและ ความฉลาดทางอารมณ์ก็ยังไม่เพียงพอ เนื่องด้วยความฉลาดทั้งสองชนิดเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวของบุคคล

ในระยะต่อมามีการศึกษาเรื่องความฉลาดทางสังคม โดยมีนักจิตวิทยาทำการศึกษาอย่าง กว้าง มีการ คิดทฤษฎีหรือโครงสร้างของความฉลาดทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป ซึ่ง ดาเนียล โกลแมน (Daniel Goleman) ที่ได้ขยายขอบเขตความรู้ของความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งเป็นการมอง เข้ามาที่ตัวบุคคลมาเป็นการมองความฉลาดที่เกิดจากการมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยนำเสนอ ผ่านหนังสือ SOCIAL INTELLIGENCE: The New Science of Human Relationships (2006) โดยอธิบายว่า การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลรอบข้าง ส่งผลต่อการทำงานของระบบประสาท และสมอง มีผลต่อฮอร์โมนและอวัยวะส่วนต่าง ๆ ในร่างกาย การมีความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคมจะ ส่งผลเชิงบวกต่อสุขภาพของเราและเขาด้วย ทั้งนี้การที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ย่อมต้องมึ การติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ไม่สามารถอยู่ตัวคนเดียวได้ ความฉลาดทางสังคม จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำ ให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต ความฉลาดทางสังคม (Social Intelligence) หรือ SI บางครั้ง อาจใช้คำว่า Social Quotient หรือ SQ ซึ่งมีความหมายเหมือนกัน และตรงกับความฉลาดด้าน การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือ Interpersonal Intelligence ซึ่งเป็นหนึ่งในความฉลาดพหุ ปัญญาของ Howard Gardner นักจิตวิทยาพัฒนาการแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ที่ได้กล่าวถึงทฤษฎี พหุปัญญาไว้ในปี 1983 ทั้งนี้ได้มีนักการศึกษาได้กำหนดนิยามศัพท์ของคำว่าความฉลาดทางสังคมกัน อย่างกว้างขวาง ซึ่งบัญญัติขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ.1920 โดยอี แอล ธอร์นไคค์ ซึ่งได้ให้นิยามไว้ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการเข้าใจและจัดการกับผู้อื่น และสามารถสร้างความสัมพันธ์กับ ผู้อื่นได้อย่างชาญฉลาด และมีการนิยามต่อ ๆ กันมาเป็นระยะเวลาานาน ซึ่งในบางนิยามมึ ความใกล้เคียงกันระหว่างสมรรถนะทางสังคม (Social Competence) ความฉลาดในการปฏิบัติ (Practical Intelligence) และความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence)

ความหมายของความฉลาดทางสังคม

ได้มีนักวิจัยและผู้สนใจทำการศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางสังคม โดยได้มีการให้นิยามของ ความฉลาดทางสังคมไว้ ดังนี้

วนิษา เรช (2550 : หน้า 125-126) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางสังคมว่า เป็น ความสามารถของบุคคลในด้านมนุษยสัมพันธ์และการเข้าใจในผู้อื่น สามารถพูดคุยโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น ให้เห็นคล้อยตาม และทำตามเป้าหมายที่กำหนด และสามารถเข้ากับบุคคลได้ทุกระดับและทุก ประเภท

คณิตพันธุ์ ทองสืบสาย (2552) ให้ความหมายของความฉลาดทางสังคม ว่าเป็น ความสามารถของบุคคลในการที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม มีการรับรู้ เข้าใจ และตระหนักรู้ถึง ความต้องการของสังคม นำไปสู่การปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเหมาะสมต่อสังคม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

กับบุคคลอื่นในสังคม มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในสังคม ทำให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

กาญจน์กมล สุวิทย์รัตน์ (2557 : หน้า 21) ให้ความหมายของความฉลาดทางสังคม ว่า คือพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดและพฤติกรรมของผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความรู้เรื่องราวของสังคม มีทักษะในการแสดงออกตามสภาพการณ์ได้อย่างถูกต้อง สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

เพชรยุพา บุรณ์สิริจรรูรัฐ (2558 : หน้า 38) กล่าวว่า ความฉลาดทางสังคม คือ ความสามารถของบุคคลที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม มีการรับรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงความต้องการของสังคม การมองโลกในแง่ดี การให้ความช่วยเหลือผู้คนในสังคม การมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อสังคมอันนำไปสู่การปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเหมาะสมต่อสังคม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในสังคม มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในสังคม ทำให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

ทัชชา สุริโย (2559 : หน้า 15) กล่าวว่า ความฉลาดทางสังคม หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการตระหนักรู้ทางสังคม คือ การให้ความสนใจผู้อื่น มีความสามารถในการรับรู้อารมณ์และความต้องการของผู้อื่น รวมทั้งรับรู้เกี่ยวกับสังคมนรอบตัว และมีความสามารถในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม คือ มีความเข้าใจในลักษณะกิริยาท่าทางของผู้อื่น มีการแสดงออกที่เหมาะสม มีความสามารถในการโน้มน้าวใจผู้อื่นเพื่อเป้าหมายที่ต้องการ และคำนึงถึงผู้อื่นอยู่เสมอ ทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

Thorndike (1920 : p. 227 อ้างอิงจาก เพชรยุพา บุรณ์สิริจรรูรัฐ, 2558 : หน้า 34) กล่าวว่า ความฉลาดทางสังคม คือ ความสามารถในการแสดงออกทางกรกระทำต่อบุคคลอื่นอย่างเฉลียวฉลาด รวมถึงมุมมองความสามารถที่จะเข้าใจคนอื่น ปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่เรียกว่า ฉลาดที่จะมีท่าทีต่อคนอื่นด้วย ต้องสนับสนุนเกี่ยวกับกระบวนการความคิดอย่างรอบคอบเหมาะสมกับคนอื่น โดยปราศจากการปฏิบัติการแบบธรรมดาที่เป็นส่วนหนึ่งของผู้ที่เข้าใจและปฏิบัติการเลียนแบบร่วมกับคนอื่น ๆ

O'Sullivan, Guilford, and Demille (1965 : p. 21 อ้างอิงจาก เพชรยุพา บุรณ์สิริจรรูรัฐ, 2558 : หน้า 36) กล่าวว่า หนึ่งในความฉลาดทางสังคม คือ ศักยภาพที่จะเข้าใจความรู้สึกนึกคิด ความสนใจของผู้อื่นซึ่งเป็นที่ชัดเจนมองออกได้ จากการแสดงออกทางสีหน้าท่าทาง

Flavell (1966 : p. 1966 อ้างอิงใน เพชรยุพา บุรณ์สิริจรรูรัฐ, 2555 : หน้า 12 -13) ให้ความหมายของความฉลาดทางสังคม (Social Intelligence) ว่าประกอบไปด้วย 5 หัวข้อหลักของความคิดที่แต่ละคนต้องรู้ ได้แก่

1. การยอมรับนับถือในทัศนคติ นั่นคือ การยอมรับนับถือในทัศนคตินั้นถึงแม้ว่าความรู้สึกในสถานการณ์นั้นของเราจะไม่ได้เห็นพ้องต้องกันกับคนอื่นก็ตาม
2. ยอมรับนับถือในความต้องการสำหรับการวิเคราะห์ทัศนคติของคนอื่น ยอมรับนับถือคล้ายกับว่าการวิเคราะห์นั้นเป็นประโยชน์เพื่อให้ได้มาของเป้าหมายเดียวกัน

3. ในความเป็นจริง ศักยภาพทำให้การวิเคราะห์ความเป็นจริงนั้นตรงประเด็นตามคุณลักษณะบทบาทของคนอื่น

4. การรักษาสภาพการยอมรับนับถือถูกแทนที่ด้วยการวิเคราะห์ความเป็นจริง มีความขัดแย้งที่เป็นภาพตัวแทนของมุมมองหรือในแง่ความคิดเห็น

5. การใช้รูปแบบการรับรู้เพื่อประสิทธิผลของการสื่อสาร

Albrecht (2006 : pp. 12-13) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางสังคมว่า หมายถึงความสามารถของบุคคลในการเข้ากับผู้อื่นได้ดีและทำให้ผู้อื่นให้ความร่วมมือ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น รวมทั้งการมีทักษะในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในทุกสถานการณ์

Goleman (2006 : p. 8) กล่าวว่า ความฉลาดทางสังคม คือ ความสามารถในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างกลมกลืนและมีความสุข และในขณะเดียวกันก็สามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมเพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่เราต้องการได้

จากความหมายของความฉลาดทางสังคมที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าความฉลาดทางสังคมเป็นความสามารถของบุคคลที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม มีการรับรู้ เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก และตระหนักถึงความต้องการของสังคม เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีความเข้าใจในลักษณะกิริยาท่าทางของผู้อื่น มีการแสดงออกที่เหมาะสม มีความสามารถในการโน้มน้าวใจผู้อื่นเพื่อเป้าหมายที่ต้องการ และคำนึงถึงผู้อื่นอยู่เสมอ อันนำไปสู่การปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเหมาะสมต่อสังคมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในสังคม มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในสังคม ทำให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

การศึกษาองค์ประกอบของความฉลาดทางสังคม

มีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบของความฉลาดทางสังคมไว้ ดังต่อไปนี้

O' Sullivan; et al. (1965 : pp. 187-188 อ้างถึงใน เพชรยุพา บุรณศิริจรรยา, 2558 : หน้า 44) แบ่งความสามารถที่เกี่ยวกับพฤติกรรมซึ่งเป็นความสามารถในการรับรู้ 5 ลักษณะประกอบด้วย

1. การจำแนกพฤติกรรม (Cognition of behavioral classes) คือ ความสามารถในการเข้าร่วมกลุ่มกับบุคคลอื่นบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน

2. ความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของพฤติกรรม (Cognition of behavioral relations) คือ ความสามารถในการตีความหมายที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรมที่แสดงออกมา

3. การจัดระบบพฤติกรรม (Cognition of behavioral system) คือ ความสามารถในการเชื่อมโยงพฤติกรรมทางสังคมที่มีลำดับขั้น

4. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Cognition of behavioral transformations) คือ ความสามารถในการตอบสนองโดยการปรับตัวให้เข้ากับพฤติกรรมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

5. สภาวะที่แฝงอยู่ในพฤติกรรม (Cognition of behavioral implication) คือ ความสามารถในการคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้น สถานการณ์ที่ต้องติดต่อกับผู้อื่น

Kosmitzki; et.al (1993 : p. 12 อ้างอิงจาก ทัชชา สุริโย, 2559 : หน้า 16) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความฉลาดทางสังคมหลายองค์ประกอบ ได้แก่ การรับรู้อารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น

ความสามารถทั่วไปในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ความรู้ในกฎเกณฑ์ทางสังคม ความรู้สึกไวต่อสภาพการณ์ทางสังคมที่ซับซ้อน การใช้เทคนิคทางสังคมเพื่อการเข้ากับผู้อื่น การมีทัศนคติในการรับรู้ผู้อื่น และการปรับตัวทางสังคม

Bar-on (2005 : pp. 41-61 อ้างถึงใน ปวริศา ภวเจริญผล, 2559 : หน้า 15-17) ได้กล่าวถึง ความฉลาดทางสังคมว่ามีองค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความสามารถระหว่างบุคคล (Interpersonal Component) ได้แก่

1.1 การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy-EM) เป็นความสามารถในการตระหนักเข้าใจและชื่นชมกับความรู้สึกของผู้อื่น ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่ไวต่อความรู้สึกของผู้อื่น โดยรู้ว่าผู้อื่นกำลังรู้สึกอะไร อย่างไร และเหตุใดจึงรู้สึกเช่นนั้น การเป็นคนเอาใจเขามาใส่ใจเราหมายความรวมถึงความสามารถในการอ่านอารมณ์ผู้อื่นได้ ห่วงใยผู้อื่น แสดงความสนใจและเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relationship-IR) เป็นความสามารถที่จะสร้างและรักษาความพึงพอใจในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันด้วยความใกล้ชิด การให้และการรับรู้อารมณ์ความรู้สึก ความพึงพอใจซึ่งกันและกันนั้นรวมถึงการแลกเปลี่ยนทางสังคมที่มีความหมายเป็นสิ่งตอบแทนและทำให้มีความสุขได้ ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลบ่งบอกได้โดยความสามารถในการให้และการรับความอบอุ่นและอารมณ์ ความรู้สึก และความสามารถที่จะถ่ายทอดความใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้อื่น องค์ประกอบนี้ไม่เพียงแต่จะเกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นเท่านั้นแต่เชื่อมโยงกับความสามารถที่จะรู้สึกไร้กังวลและมีความสบายใจในความสัมพันธ์ อีกทั้งยังสามารถควบคุมคาดหวังทางบวกที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อกันในสังคมด้วยทักษะทางอารมณ์ โดยทั่วไปจะต้องการความไวต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น ความต้องการที่สร้างความสัมพันธ์ และความรู้สึกพึงพอใจในความสัมพันธ์

1.3 การรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility-SR) เป็นความสามารถที่จะแสดงตนในการให้ความร่วมมือ ให้การสนับสนุน และสร้างสรรค์สมาชิกของกลุ่มสังคมของบุคคลนั้น เป็นความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่จะแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม แม้ว่าบุคคลนั้นอาจจะไม่ได้รับผลประโยชน์โดยส่วนตัวก็ตาม ผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีจิตสำนึกต่อสังคมและเป็นห่วงเป็นใยผู้อื่นซึ่งเห็นได้จากความสามารถที่จะรับผิดชอบต่อจัดการปรับปรุงชุมชน องค์ประกอบนี้จะเกี่ยวข้องกับการทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่น การยอมรับผู้อื่น ซึ่งการกระทำใด ๆ นั้นจะขึ้นอยู่กับจิตสำนึกและการสนับสนุนกฎเกณฑ์ทางสังคม บุคคลเหล่านี้จะมีความไวต่อความรู้สึกระหว่างบุคคลและเป็นผู้ที่สามารถยอมรับผู้อื่น สามารถใช้พรสวรรค์ในการเก็บเกี่ยวสิ่งดี ๆ ได้ บุคคลที่ขาดความสามารถในด้านนี้จะเป็นพวกที่มีทัศนคติต่อต้านสังคม ปฏิบัติตนในทางไม่ดีและเอาเปรียบผู้อื่น

2. องค์ประกอบด้านความสามารถในการปรับตัว (Adaptability Component) ได้แก่

2.1 ทักษะการแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นความสามารถในการอธิบายและบ่งชี้ถึงสาเหตุของปัญหา อันนำมาซึ่งแนวทางการแก้ไข และทำให้การแก้ปัญหานั้นประสบผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ปัญหาโดยทั่วไปแล้วเป็นงานที่มีความหลากหลายและรวมเอาความสามารถที่จะต้องผ่านกระบวนการ ดังนี้

2.1.1 การตระหนักถึงปัญหา คือรู้สึกมีความมั่นใจและแรงจูงใจที่จะจัดการกับปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.2 อธิบายและกำหนดปัญหาได้อย่างชัดเจนเท่าที่จะทำได้ ด้วยการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

2.1.3 สร้างแนวทางการแก้ปัญหาให้ได้มากเท่าที่จะทำได้ เช่น การระดมสมอง

2.1.4 ทำการตัดสินใจเพื่อที่จะนำการแก้ปัญหาไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การชั่งน้ำหนักข้อสนับสนุนและต่อต้านของแต่ละแนวทางแก้ปัญหาและเลือกแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดมาใช้ การแก้ปัญหาจะเกี่ยวข้องกับสติสัมปชัญญะ การฝึกฝน วิธีดำเนินการ และความเป็นระบบในความพยายามที่จะเข้าสู่ตัวปัญหา ซึ่งทักษะนี้จะเชื่อมโยงกับความต้องการของบุคคลที่จะเผชิญปัญหาให้ดีที่สุด มากกว่าการหลีกเลี่ยงปัญหา

2.2 การทดสอบความจริง (Reality Test) เป็นความสามารถในการประเมินความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่เคยประสบมา กับสิ่งที่ปรากฏอยู่จริง ซึ่งความสามารถนี้เกี่ยวข้องกับการค้นหาหลักฐานเพื่อยืนยัน ตัดสินและสนับสนุนความรู้สึก การรับรู้ และความคิดต่าง ๆ ซึ่งการทดสอบนั้นจะเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างทันทีทันใด โดยมีเจตนาที่จะทำให้สิ่งต่าง ๆ อยู่ในมุมมองที่ถูกต้องตามความจริง โดยปราศจากจินตนาการหรือการฝันกลางวัน ซึ่งสิ่งสำคัญในองค์ประกอบนี้ ได้แก่ระดับของการรับรู้หลักฐานที่มีความชัดเจนต่อการประเมินและจัดการกับสถานการณ์ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความความสามารถในการเอาใจจดจ่อและการคิดพิจารณาเมื่อมีการทดสอบเกิดขึ้น การทดสอบตามสภาพที่เกิดขึ้นในทันทีทันใดนั้นจะแสดงถึงความชัดเจนในการรับรู้และกระบวนการคิด

2.3 การรู้จักยืดหยุ่น (Flexibility) เป็นความสามารถในการปรับอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของบุคคล เพื่อเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขและสถานการณ์ต่าง ๆ องค์ประกอบนี้จะเกี่ยวข้อง กับความสามารถโดยรวมของบุคคลที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งที่ไม่คุ้นเคย คาดเดาไม่ได้ และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ผู้ที่รู้จักยืดหยุ่นจะสามารถเปลี่ยนแปลงจิตใจของตนเองเมื่อหลักฐานที่มีอยู่แสดงให้เห็นว่าพวกเขาทำผิดพลาด โดยทั่วไปบุคคลเหล่านี้จะมีลักษณะเปิดเผยและใจกว้าง

3. องค์ประกอบด้านการจัดการกับความเครียด (Stress Management)

3.1 การอดทนกับความเครียด (Stress Tolerance-ST) เป็นความสามารถในการทนต่อเหตุการณ์ร้าย ๆ และสถานการณ์ที่ตึงเครียดได้ แม้ในสถานการณ์ที่ยากเข็ญก็ได้ถูกสิ่งเลวร้ายนั้นครอบงำ ซึ่งความสามารถในด้านนี้จะมีพื้นฐานจากสิ่งต่อไปนี้

3.1.1 ประสิทธิภาพในการเลือกวิธีที่จะจัดการกับความเครียด เช่น เป็นผู้ที่มีความรู้ และประสิทธิภาพ สามารถเสนอวิธีการที่จะเหมาะสม และรู้ว่าจะต้องทำอะไรและอย่างไร

3.1.2 รู้สึกทางบวกต่อประสบการณ์ใหม่และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป ทั้งยังสามารถผ่านพ้นปัญหาได้สำเร็จ เช่น ความสามารถของบุคคลที่จะเผชิญและรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เป็นต้น

3.1.3 มีความรู้สึกว่าบุคคลสามารถควบคุม หรืออยู่เหนือสถานการณ์ตึงเครียดได้ เช่น การทำให้ใจให้สงบ หรือสามารถควบคุมอารมณ์ได้ เป็นต้น องค์ประกอบการอดทนกับความเครียด จะใกล้เคียงกับการอ้างถึง “จุดแข็งของตนเอง” (Ego Strength) และการจัดการทางบวก (Positive Coping) ต่อความเครียดได้อย่างเหมาะสม การอดทนต่อความเครียดนี้จะเกี่ยวข้องกับความความสามารถในการผ่อนคลาย ตั้งสติ และเผชิญหน้ากับ ความยากลำบากได้อย่างสงบ โดยปราศจากอารมณ์ที่

รุนแรง บุคคลที่ควบคุมอารมณ์ได้ดีจะเลือกที่จะ เผชิญหน้ากับวิกฤตและปัญหามากกว่าการยอมแพ้ และปล่อยให้ตนรู้สึกทำอะไรไม่ถูกและสิ้นหวัง หากองค์ประกอบนี้ในอีคิวทำหน้าที่ไม่เพียงพอจะเกิดการวิตกกังวลซึ่งมีผลต่อการแสดงออก เนื่องจากมีจิตจดจ่อ น้อย การตัดสินใจทำได้ยาก

3.2 การควบคุมแรงกระตุ้น (Impulse Control) เป็นความสามารถในการอดกลั้น และชะลอแรงขับ หรือสิ่งล่อใจที่จะให้เกิดการกระทำบางสิ่งบางอย่าง สามารถตั้งสติและควบคุมพฤติกรรมก้าวร้าว และการกระทำที่ไร้ซึ่งความรับผิดชอบ บุคคลที่มีปัญหาในการควบคุม แรงกระตุ้น สามารถดูได้จากมีความอดทนต่อความคับข้องใจต่ำ หุนหันพลันแล่น ควบคุมปัญหา ด้วยความโกรธทำในสิ่งที่เป็นโทษ ขาดการควบคุมตนเอง และแสดงพฤติกรรมอย่างกะทันหัน และไม่สามารถทำนายได้

Albrecht (2006: pp. 28-30 อ้างถึงใน กาญจน์กมล สุวิทย์รัตน์, 2557 : หน้า 30) ได้แบ่งองค์ประกอบของความฉลาดทางสังคมออกเป็น 5 องค์ประกอบ เรียกย่อ ๆ ว่า SPACE ซึ่งเป็นคำที่ผสมขึ้นมาจากตัวอักษรตัวแรกขององค์ประกอบทั้ง 5 ได้แก่

1. การตระหนักรู้ในสถานการณ์ (Situational Awareness) คือ ความสามารถของบุคคลในการอ่านสถานการณ์และตีความพฤติกรรมของผู้อื่นในแต่ละสถานการณ์ ทั้งทางด้านอารมณ์ ความต้องการและความมุ่งหมายที่จะนำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

2. การแสดงออก (Presence) คือ การแสดงออกทั้งวจนภาษา (Verbal Language) การพูด และอวจนภาษา (Nonverbal Language) ภาษาท่าทางของบุคคล รวมทั้งสิ่งที่ปรากฏออกมาทั้งหมด ท่าทาง น้ำเสียง การเคลื่อนไหว หรือภาพรวมทั้งหมดที่บุคคลแสดงออก และจะเป็นตัวกำหนดภาพของบุคคลในใจคนอื่น

3. ความจริงใจหรือจริงแท้ (Authenticity) คือ พฤติกรรมที่ทำให้คนอื่นตัดสินใจว่า บุคคลเป็นคนซื่อสัตย์ เปิดเผย น่าเชื่อถือ จริงใจ เจตนาดีและเป็นความจริงแท้

4. ความชัดเจน (Clarity) คือ ความสามารถของบุคคลในการอธิบายความคิดและแสดงความคิดเห็นของตนเองผ่านข้อมูลอย่างชัดเจนและถูกต้องแม่นยำ รวมทั้งกำหนดจุดมุ่งหมายในการปฏิบัติเพื่อสร้างความร่วมมือจากผู้อื่น

5. ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) คือ ความรู้สึกร่วมกันระหว่างบุคคลและเป็นความสามารถในการเชื่อมต่อกับผู้อื่นที่จะนำไปสู่พื้นฐานของปฏิสัมพันธ์ที่ดี

Goleman (2006 : pp. 57-59 อ้างถึงใน เพชรยุพา บุรณศิริจรรยา, 2555 : หน้า 12 -13) กล่าวว่า องค์ประกอบของความฉลาดทางสังคม มีดังนี้

1. การตระหนักรู้ทางสังคม (Social Awareness) คือ ความสามารถของบุคคลในการรับรู้เกี่ยวกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งองค์ประกอบนี้จะรวมถึงการรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึกความเข้าใจในสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในขณะที่อยู่กับบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งสามารถจำแนกรายละเอียดออกเป็นองค์ประกอบย่อย ๆ ได้ดังนี้

1.1 การเข้าใจความรู้สึกของบุคคล (Primal Empathy) คือ การรับรู้ถึงความรู้สึกของผู้อื่นโดยเกิดขึ้นตามสัญชาตญาณโดยที่เราไม่รู้ตัวเป็นไปตามอัตโนมัติ

1.2 การให้ความสนใจผู้อื่น (Attunement) คือ การสนใจและตั้งใจฟังบุคคลอื่นอย่างเต็มที่ เพื่อให้เราและคู่สนทนาสามารถเชื่อมโยงให้เกิดความเข้าใจกันอย่างเต็มที่

1.3 การเข้าใจผู้อื่นอย่างถูกต้อง (Empathic Accuracy) คือ การทำความเข้าใจในความคิด อารมณ์ของคู่สนทนา โดยการอ่านหรือทำความเข้าใจในสิ่งที่ถูกต้องต่ออารมณ์ ความคิด และความมุ่งหวังของอีกฝ่ายหนึ่ง

1.4 การรับรู้ทางสังคม (Social Cognition) คือ ความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับสังคมที่อยู่รอบตัว โดยการรับรู้ทางสังคมจะส่งผลต่อการแสดงปฏิกิริยาต่าง ๆ ในสังคมจนนำไปสู่การปรับตัวตามสังคมได้อย่างถูกต้อง

2. การมีปฏิสัมพันธ์หรือคุณสมบัติพิเศษทางสังคม (Social Facility) คือ การแสดงออกทางสังคมระหว่างบุคคล ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ ได้ ดังนี้

2.1 ความสามารถในการเข้าร่วมกับบุคคล (Synchrony) คือ การที่บุคคลแต่ละคนมีปฏิกิริยาของร่างกายที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน บุคคลที่มีความสามารถในด้านนี้จะสามารถจับกริยาท่าทางของคู่สนทนาได้ และสามารถเข้าใจกริยาท่าทางที่อีกฝ่ายแสดงออกมาได้

2.2 ความสามารถในการแสดงตนเอง (Self-Presentation) คือ การแสดงออกของแต่ละบุคคล รู้จักแสดงอารมณ์ในแต่ละแบบที่มีความเหมาะสมกับเวลาและสถานที่ ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่

2.3 ความสามารถในการชี้นำพฤติกรรมของบุคคล (Influence) คือ การกระตุ้นให้บุคคลที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราปฏิบัติในทิศทางที่เราต้องการ

2.4 ความสามารถในการคำนึงถึงผู้อื่น (Concern) คือ การคิดถึงบุคคลอื่นและรู้จักที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่น เมื่อบุคคลนั้นกำลังเผชิญกับสภาพปัญหาต่าง ๆ

จากที่ข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าความฉลาดทางสังคมมีส่วนสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในทุกสาขาอาชีพ เนื่องจากการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่นและมีความสุขได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการปรับตัวและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบข้าง

การวัดค่าความฉลาดทางสังคม

Weis and Sub (2005 : p. 203 อ้างถึงใน เพชรยุพา บุรณศิริจรูญรัฐ, 2555 : หน้า 18) กล่าวว่า ทุกวันนี้การศึกษาความฉลาดทางสังคมเป็นเพียงแค่ความต้องการเข้าใจแบบจำลองเดิมที่แสดงถึงความแตกต่างระหว่างความเข้าใจสังคม ความทรงจำสังคม กับการรับรู้ทางสังคม และความคิดสร้างสรรค์ทางสังคม จึงเพิ่มหลักการวิเคราะห์เพื่อแยกแยะในคำนิยาม (ความหมาย) ของความฉลาดทางสังคมด้วยได้แก่ (1) เนื้อหา (2) การสืบค้นหาค่าความนิยม (3) บริบทแวดล้อม และ (4) เป้าหมาย

กาญจนกมล สุวิทย์รัตน์ (2557 : หน้า 24-27) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวัดความฉลาดทางสังคมของวาซิลโอวา (Vasilova, 2004 : 279-285) พบว่า นักการศึกษาวัดความฉลาดทางสังคมหลายรูปแบบ ดังนี้

1. การวัดความฉลาดทางสังคมโดยใช้ฐานของผลสัมฤทธิ์ทางคุณลักษณะ (Based on Achievement Characteristic) แบบวัดความฉลาดทางสังคมในลักษณะนี้ ได้แก่

1.1 แบบวัดความฉลาดทางสังคมของจอร์จ วิซิงตัน (George Washington Social Intelligence Test) (GWIST) ของฮัน, มอสส์, ออมเวคและวูดวาร์ด (Hunt, 1928, Moss, 1931, Omwake, 1949 and Woodward, 1955) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลในการตัดสินใจจากสภาพการณ์ทางสังคม (Judgment in Social Situations) การจำชื่อและหน้าตา (Memory for Name and Face) การสังเกตพฤติกรรมของบุคคล (Observation of Human Behavior) การรับรู้ความคิดจากภายใต้คำพูด (Recognition of The Mental States Behind Words) การรับรู้ความคิดภายใต้การแสดงสีหน้า (Recognition of The Mental States from Facial Expression) การมีข้อมูลทางสังคม (Social Information) การมีอารมณ์ขัน (Sense of Humor)

1.2 แบบวัดความฉลาดทางสังคม 6 องค์ประกอบ (Six Factors Test of Social Intelligence) ของโอ ซันลิแวน (O'Sullivan, 1966) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลในการรู้คิดด้านจัดกลุ่มของพฤติกรรม (Cognition of Behavioral Units) การรู้คิดในการจำแนกพฤติกรรม (Cognition of Behavioral Classes) การรู้คิดในความสัมพันธ์ของพฤติกรรม (Cognition of Behavioral Relations) การรู้คิดในระบบพฤติกรรม (Cognition of Behavioral Systems) การรู้คิดในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Cognition of Behavioral Transformations) การรู้คิดในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม (Cognition of Behavioral Implications)

1.3 แบบวัดความสามารถสามด้านของสแตนเบิร์ก (Stemberg Triarchic Abilities Test) (STAT) ของสแตนเบิร์กและคนอื่น ๆ (Stemberg et. al, 1993) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลในการวิเคราะห์ (Analytical Abilities) ความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์ (Creative Abilities) ความสามารถในการปฏิบัติ (Practical Abilities)

2. การวัดความฉลาดทางสังคมโดยใช้ฐานการประเมินตนเอง (Based on Self-evaluation) แบบวัดความฉลาดทางสังคมในลักษณะนี้ ได้แก่

2.1 การประเมินทักษะทางสังคมในกลุ่มเด็กของแมทสัน (Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters) (MESSY) ของแมทสัน โรตาโทริและเฮนเซล (Matson, Rotatori; & Helsel, 1983) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลในการแสดงความเหมาะสมของทักษะทางสังคม (Appropriate Social Skill) การแสดงออกที่เหมาะสม (Appropriate Assertiveness) การถูกกระตุ้นและการกระทำที่ฝ่าฝืน (Impulsive / Recalcitrant) ความมั่นใจในตนเองมากเกินไป (Overconfidence) การแยกตัว (Jealousy / Withdrawal)

2.2 แบบวัดประมาณค่าทักษะทางสังคม (Social Skill Rating System) (SSRS) ของเกรชแฮมและอิลเลียต (Gresham; & Elliott, 1990) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลในการแสดงทักษะทางสังคม (Social Skill) แก้ปัญหาทาง

พฤติกรรม (Problem Behavior) มีสมรรถนะทางวิชาการ (Academic Competence) การสนับสนุนจากพ่อแม่ (Parent's Support)

2.3 แบบวัดรายการทักษะทางสังคม (Inventory of Social Skill) ของลอร์ ยูนิส และ สเตฟีก (Lorr, Youniss; & Stefic, 1991) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลในการแสดงทักษะทางสังคม (Social Skill) การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy)

3. การวัดความฉลาดทางสังคมโดยใช้ฐานจากการประเมินโดยบุคคลอื่น (Based on Evaluation by Others) แบบวัดความฉลาดทางสังคมในลักษณะนี้ ได้แก่

3.1 แบบประมาณค่าสมรรถนะทางสังคมฉบับผู้ปกครอง (Social Competence Scale-Parent Version) ของคอร์ริแกน (Corrigan, 2003) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลในการแสดงพฤติกรรมสังคม และความสามารถของทักษะในการสื่อสาร (Prosocial / Communication Skill) ทักษะในการควบคุมอารมณ์ (Emotional Regulation Skill)

3.2 แบบประมาณค่าความฉลาดทางสังคม (Peer Estimated Social Intelligence) (PESI) ของบอร์ควิค ออสเตอร์แมนและคัวโคแนน (Bjorkqvist, Osteman; & Kaukiainen, 1995) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลการรับรู้บุคคลอื่น (Perception of Others) การยืดหยุ่นในสังคม (Social Flexibility) ความสำเร็จตามเป้าหมาย (Successful Achievement of one's goal) และผลลัพธ์ของพฤติกรรมที่แสดงออก (Behavioral Outcomes)

3.3 แบบวัดความฉลาดทางสังคมของหว่อง, เดย์, แมกเวลล์และมีรา (Wong, Day, Maxwell; & Meara, 1995) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลในการรับรู้สังคม (Social Perception) การหยั่งรู้สังคม (Social Insight) และความรู้ด้านสังคม (Social Knowledge)

4. การวัดความฉลาดทางสังคมโดยใช้ฐานการประเมินพฤติกรรม (Based on Evaluation of Behavior) ได้แก่

4.1 วิธีการประเมินความถี่ในการปฏิบัติ (Act Frequency Approach) (AFA) ของ บัสส์ และแคริก (Buss and Craik, 1983) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถของบุคคลในการปฏิบัติทั่วไป (Generation of Acts) การประเมินการปฏิบัติตามคำสั่ง (Evaluation of The Nominative Acts) การประเมินการปฏิบัติตามแบบอย่าง (Act Prototypically Ratings) การประเมินโดยการรายงานตนเอง / การรายงานจากเพื่อน (Self Reported / Peer Reported Evaluation)

4.2 แบบวัดสมรรถนะทางสังคมด้วยวีดิทัศน์ (Video Test of Social Competence) ของฟังก์และชูเลอร์ และเฮนดริค (Funke; & Schuler, 1998, Hendrick, 1969) กำหนดมิติในการวัดความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย ผลที่เกิดจากการแสดงออกของความพยายาม (Divergent Production of Cognitive Units) ผลที่เกิดจากการแสดงออกของระดับชั้น (Divergent Production of Cognitive Classes) ผลที่เกิดจากการแสดงออกของความสัมพันธ์เชื่อมโยง

(Divergent Production of Cognitive Relation) ผลที่เกิดจากการแสดงออกของการจัดระบบ (Divergent Production of Cognitive Systems) ผลที่เกิดจากการแสดงออกของการถ่ายโยง (Divergent Production of Cognitive Transformation) ผลที่เกิดจากการแสดงออกของสิ่งที่เกี่ยวข้อง (Divergent Production of Cognitive Implications)

Baron et al. (1999 : pp. 1891-1892 อ้างถึงใน เพชรยุพา บุรณศิริจรรยา, 2555 : หน้า 18) กล่าวว่า ความฉลาดทางสังคมนั้น หมายถึงถึงความสามารถในลักษณะของสภาวะจิตใจ (ความคิด ความตั้งใจ เจตนา ความต้องการ และความเชื่อ) แนวคิดที่ว่า ความฉลาดทางสังคมอาจจะไม่ขึ้นอยู่กับความรู้ทั่วไปที่มาจากที่ต่าง ๆ กลุ่มแรกสุด คือ คนที่สามารถพิจารณาจนเข้าใจถึงโลกที่ไม่เกี่ยวข้องกับสังคม (วิทยาศาสตร์ ศาสตร์ และวิศวกรรม) ซึ่งพร้อมยอมรับข้อขัดแย้ง Baron-Cohen, Wheelwright, Stone, and Rutherford (1999 : p. 475) จึงเสนอว่าความฉลาดทางสังคมไม่มีปัญหาในการปฏิสัมพันธ์กับสังคม และพยายามที่จะแก้ไขข้อขัดแย้ง Reader and Laland (2002 : p. 4436) กล่าวถึงความฉลาดทางสังคมว่า เป็นนวัตกรรมและการเพิ่มขนาดสมอง ของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ความฉลาดทางสังคมมีสมมุติฐานโดยอ้างอิงพฤติกรรมที่ปรับเปลี่ยนได้เป็นหลักในการวิวัฒนาการเพิ่มขนาดสมอง โดยตั้งอยู่บนปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นความรับผิดชอบต่อแรงผลักดันในการเลือกซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มการพัฒนาความฉลาดทางสังคมของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

Freeman, Freeman, and Michaelson (1988 : p. 11, pp. 415-416 อ้างถึงใน เพชรยุพา บุรณศิริจรรยา, 2555 : หน้า 19-20) กล่าวถึงข้อโต้แย้งเรื่องฉลาดทางสังคมของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมว่า ต้องการลักษณะเฉพาะของการรับรู้และสำนึกรูปแบบที่ซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคมท่ามกลางชุมชน จากคำถามที่ไม่แน่ชัดชี้ว่า สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่น ๆ ยกเว้นมนุษย์มีความสามารถน้อย โดยเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องในเรื่องของความสัมพันธ์ทางสังคม ดังที่ Sechrest and Jackson (1961 : pp. 167) มีแนวคิดที่ว่าความฉลาดทางสังคมอาจความหมายประสิทธิภาพของความสัมพันธ์ระหว่างคน แต่จะมุ่งเน้นไปที่ผลทางสังคม ซึ่งไม่สามารถอธิบายด้วยความทางวิชาการและความพอใจในระดับทั่วไป ความฉลาดทั้งสามคนน่าจะคล้ายกับความซับซ้อนของอาคารศิลปะจากแรงกระตุ้นที่ฉากหลังของครอบครัว ตามที่ Albrecht (2006) นักเขียนและที่ปรึกษาในด้านการบริหารธุรกิจได้ทำการวิเคราะห์อาการวิธีคิดของมนุษย์จนเกิดแนวคิดที่ว่า ในยุคสมัยหนึ่งเราเรียนรู้ว่ามนุษย์ที่ฉลาดที่สุดนั้นจะต้องมีสติปัญญาดีเลิศหรือมีเชาว์ปัญญา (Intelligence Quotient--IQ) สูง ต่อมาเกิดมีทฤษฎีหลายองค์ประกอบ (multiple factor theory) กลุ่มความคิดทฤษฎีนี้เชื่อว่า เชาว์ปัญญาของมนุษย์แต่ละด้านแตกต่างกัน ใครมีความสามารถทางด้านใดมากกว่าก็ถือว่ามีความถนัดด้านนั้น มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จมากกว่า จากที่กล่าวมาจึงปรากฏทฤษฎีของนักคิดมากมายที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว เช่น ทฤษฎีของ Thorndike (1936) ซึ่งเชื่อว่าสติปัญญาเกิดจากความสามารถหลาย ๆ อย่างมารวมกันได้แก่

1. ความฉลาดทางนามธรรม (abstract intelligence) หมายถึง ความสามารถในการคิดเป็นนามธรรม สัญลักษณ์ วิเคราะห์เป็นสิ่งที่ป็นนามธรรมตามธรรมชาติ ศึกษาหาความรู้เรื่องราวต่าง ๆ เชาว์ปัญญาชนิดนี้จำเป็นสำหรับการเรียนการสอน เป็นลักษณะของการใช้ความรู้และสติปัญญา

2. ความฉลาดทางด้านเครื่องจักรกล (mechanical intelligence) คือ ความสามารถด้านเครื่องจักรกลและการใช้มืออย่างคล่องแคล่ว เช่น ปัญญาชนิดนี้จำเป็นสำหรับการใช้งานในโรงงานอุตสาหกรรม การเย็บปักถักร้อย งานครัว งานบ้าน

3. ความฉลาดทางสังคม (social intelligence) คือ ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสังคมและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข สามารถปรับอารมณ์จิตใจให้เข้ากับผู้คนและสิ่งแวดล้อมได้โดยง่าย ชาวปัญญาชนิดนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนในการดำเนินชีวิต

ต่อมา Clarke and Nicholson (1988) นักจิตวิทยาด้านธุรกิจชาวอังกฤษ พบว่ามนุษย์ต้องมีความสามารถทางอารมณ์และจิตใจ RQ (resilience quotient) ในเวลาต่อมาเมื่อมนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันมากขึ้น สภาวะกิเลสต่างๆจึงเข้าครอบงำจิตใจมนุษย์ส่งผลให้เกิดปัญหาการแก่งแย่งชิงดี เอาจริงเอาจังกับในสังคม จึงเกิดพฤติกรรมเป็นพิษซึ่งหมายถึง การกระทำที่ทำให้คนอื่นรู้สึกด้อยค่า รู้สึกไม่เก่ง หรือถูกดูถูก ถูกข่มขู่ หรือรู้สึกเจ็บแค้นหงุดหงิด รู้สึกผิด Goleman and Boyatzis (2008 : p. 74) กล่าวถึงการวิจัยเชิงชีววิทยาที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางสังคม ซึ่งเป็นการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ให้ชัดเจน ถึงการมีผลกระทบของพฤติกรรมระหว่างบุคคล โดยเฉพาะพฤติกรรมของผู้ที่อยู่ในองค์กร จากหัวหน้าสู่ลูกน้อง พบว่า ผู้นำที่ดีกว่า คือ คนที่สามารถเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมชนิดต่าง ๆ ที่เสริมแรงให้สมองเกิดคนตายทางสังคมขึ้น (brain social circuitry) การนำที่มีประสิทธิภาพจึงไม่ใช่การสร้างสถานการณ์เหมาะสม มีทักษะทางสังคมที่ดีเท่านั้น หากแต่มีความสนใจอย่างแท้จริง และมีความสามารถในการบ่มเพาะความรู้สึกด้านบวกกับผู้อื่นในที่ทำงานร่วมกัน เป็นแนวคิดที่ว่าผู้นำมีศักยภาพ คือ บุคคลที่มีสมอง มีวงจรสังคมในสมองที่มีพลัง Goleman and Boyatzis (2008) จึงนิยามความฉลาดทางสังคมว่า เป็นกลุ่มของความสามารถในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่สร้างวงจรประสาทเฉพาะ (และเกี่ยวข้องกับระบบไร้ท่อ) ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อื่นทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ความสามารถในการติดต่อสัมพันธ์และทำให้ผู้อื่นบรรลุผล โดยมีระบบประสาทพิเศษโดดเด่น ดังนี้ ความฉลาดทางสังคมของผู้นำไม่ใช่เรื่องใหม่ โดยเฉพาะแถบเอเชีย มีคำกล่าวถึงเรื่องนี้มาเป็นเวลากว่าพันปีมาแล้ว

การพัฒนาแบบวัดความฉลาดทางสังคม

Fakultat (2007) ได้เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาแบบวัดความฉลาดทางสังคมไว้ดังต่อไปนี้

1. แบบวัดความฉลาดทางสังคมควรนำมารวมเข้ากับการรับรู้ที่จะนำไปสู่เรื่องความฉลาดทางสังคม โดยสิ่งที่วัดนั้นไม่รวมถึงพฤติกรรมทางสังคมภายในตัวแปรนี้
2. แบบวัดความฉลาดทางสังคมควรจะใช้วัดการกระทำหรือการปฏิบัติ
3. แบบวัดความฉลาดทางสังคมจะต้องเน้นให้ตรงตามทฤษฎีที่ตั้งไว้
4. ควรมีการใช้ประโยชน์จากวิธีวิเคราะห์เมทริกซ์พหุลักษณะ- พหุวิธี (Multitrait Multimethod) รวมไปถึงการให้มีการเขียน การฟัง การใช้รูปภาพและการใช้แถบบันทึกภาพด้วย
5. ควรมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางสังคมด้วย
6. แบบวัดความฉลาดทางสังคมควรมีความเสมือนจริง
7. การให้คะแนนจากการวัดควรมีความเป็นปรนัยสูง

8. ตัวอย่างที่เลือกมาใช้วัดควรมีความเป็นตัวแทนและครอบคลุมทั้งหมด
9. ควรมีระดับที่แตกต่างกันในด้านการศึกษาและความชำนาญของผู้ถูกวัด

ส่วนการพัฒนาแบบวัดความฉลาดทางสังคมในประเทศไทยนั้น มีการศึกษาของ คณิตพันธุ์ทองสีบสาย (2552) ซึ่งได้พัฒนาแบบวัดที่อาศัยแนวคิดและทฤษฎีของดาเนล โกลแมน (Daniel Goleman) ในหนังสือ SOCIAL INTELLIGENCE: The New Science of Human Relationships (2006) ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความฉลาดทางสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบที่ 1 ได้แก่ การตระหนักรู้ทางสังคม ประกอบด้วย การรับรู้อารมณ์ของผู้อื่น การให้ความสนใจผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการรับรู้ทางสังคม และองค์ประกอบที่ 2 ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ประกอบด้วย ความสามารถในการเข้าร่วมกับบุคคล ความสามารถในการแสดงตนเอง ความสามารถในการชี้นำพฤติกรรมของบุคคล และความสามารถในการคำนึงถึงผู้อื่น โดยพัฒนาเป็นแบบวัดชนิดมาตราประมาณค่า 3 ระดับ จำนวน 59 ข้อ และแบบวัดสถานการณ์ที่มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 3 ตัวเลือก ทั้งหมด 43 ข้อ สำหรับใช้กับนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต (ทัชชา สุริโย, 2559 : หน้า 18-19)

คุณลักษณะของบุคคลที่มีความฉลาดทางสังคม

ในปี ค.ศ. 1981 สเตนเบิร์ก และคณะ (Stemberg; et. al, 1981) ได้สรุปคุณลักษณะที่เป็นพฤติกรรมของความฉลาดทางสังคม ได้แก่ การยอมรับผู้อื่นตามที่เขาเป็น รวมทั้งการยอมรับความผิดพลาด การแสดงถึงความสนใจในสังคม การตรงต่อเวลา การมีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี การไม่ตัดสินอย่างฉับพลัน มีความยุติธรรม ไวต่อความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น มีความตรงไปตรงมา มีความซื่อสัตย์ สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว และในปี ค.ศ. 1993 โคสมิทซกีและจอห์น (Kosmitzki; & John, 1993) ได้กล่าวถึง ลักษณะของผู้ที่มีความฉลาดทางสังคมไว้ว่า เป็นผู้ที่เข้าใจความคิด ความรู้สึกของผู้อื่นได้ดี ให้ความสำคัญและห่วงใยผู้อื่น สามารถจัดการกับผู้อื่นได้ดี มีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น และปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้ดี ส่วนในปี ค.ศ. 2002 บูซาน (Buzan, 2002) ได้กล่าวถึง ลักษณะโดยส่วนใหญ่ของผู้ที่มีความฉลาดทางสังคมไว้ว่า เป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง มีเป้าหมาย รับรู้และใส่ใจความรู้สึกของผู้อื่น เคารพให้เกียรติทุกคน สามารถใช้ภาษาภายในในการแสดงความรู้สึกได้ มีทัศนคติและมองผู้อื่นในแง่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นผู้ที่ยอมรับฟังผู้อื่น และกล้าแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ถูกต้อง (กาญจน์กมล สุวิทย์รัตน์, 2557: 36-38) นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 2006 อัลเบเรชท์ (Albrecht, 2006 : 13) ได้กล่าวถึง ลักษณะโดยส่วนใหญ่ของผู้ที่มีความฉลาดทางสังคมไว้ว่า ผู้ที่มีความฉลาดทางสังคมจะมีพฤติกรรมที่เกื้อกูล ซึ่งจะสามารถดึงดูดผู้อื่นให้อยากเข้าใกล้ ในขณะที่บุคคลที่มีความฉลาดทางสังคมต่ำจะผลักไสให้ผู้อื่นออกห่าง เพราะจะมีพฤติกรรมเป็นพิษ หมายถึง การกระทำที่ทำให้ผู้อื่นรู้สึกด้อยค่า ซึ่งจะเป็นผู้ที่ขาดการตระหนักรู้ในตน หมกมุ่นในความเครียดของตนเอง ล้มเหลวในการแสดงพฤติกรรมกับผู้อื่น ซึ่งมักมีพฤติกรรมรุนแรงเมื่อต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดทฤษฎีพหุปัญญาของ การ์ดเนอร์ ที่กล่าวถึงคุณลักษณะทั่วไปของคนที่มีความฉลาดหรือมีปัญญาด้านระหว่างบุคคล (Interpersonal Intelligence) คือ ความสามารถในการเข้าใจและการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี (สุนทร โคตรบรรเทา, 2548: 16-18) ได้แก่ มีอิทธิพลต่อ

การคิดและการกระทำของผู้อื่น ชอบการคบเพื่อนและการมีเพื่อน เป็นผู้นำในการแลกเปลี่ยนและสื่อความคิดเห็น สวมบทบาทของผู้นำและผู้ตามได้อย่างเหมาะสม มีการสบตาที่ดีกับผู้อื่น มีการสะท้อนความรู้สึกกลับไปสู่ผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นรู้สึกมีความสำคัญ มีความเข้าใจ และสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ดี แสดงความสนใจผู้อื่นอย่างแท้จริง เข้ากับผู้อื่นได้ง่าย เข้ากันได้ดีกับผู้มีนิสัยและใจตรงกัน และมีความเป็นมิตรกับทุกคน สามารถปรับตัวได้ดีตามสภาพแวดล้อมและกับบุคคลทุกชนชั้น (ทัชชา สุริโย, 2559 : หน้า 19-20)

ความสำคัญของความฉลาดทางสังคม

โกลแมน (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2551: 83-87 อ้างถึงใน กาญจน์กมล สุวิทย์รัตน์, 2557: 38-40) ได้เสนอแนวคิดที่แสดงถึงความสำคัญของความฉลาดทางสังคมตามองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ซึ่งประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 2 ปัจจัย ใน 2 ปัจจัยแรก กล่าวถึง สมรรถนะส่วนบุคคลในการบริหารตนเอง ประกอบด้วย การตระหนักรู้ตนเอง การควบคุมตนเอง และการสร้างแรงจูงใจ ปัจจัยที่ 2 กล่าวถึง สมรรถนะทางสังคมและการสร้างความสัมพันธ์ที่ประกอบด้วย การเข้าอกเข้าใจผู้อื่น และการมีทักษะทางสังคม หรือหมายถึงความฉลาดทางสังคมซึ่งบุคคลที่มีความฉลาดทางสังคมจะสามารถรับมือกับความสัมพันธ์ต่อบุคคลอื่นได้ ดังนี้

1. การเห็นอกเห็นใจ (Empathy) จะทำให้รับรู้ถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น โดยสามารถมองในมุมมองของผู้อื่น มีความสามารถปรับความคิดให้มีความหมายหลากหลายประกอบด้วย

1.1 การเข้าใจผู้อื่น (Understanding Other) จะทำให้สัมผัสได้ถึงความรู้สึกมุมมองของผู้อื่น จะทำให้บุคคลสนใจและรับฟังผู้อื่นได้ดี สามารถแสดงถึงความเข้าใจในมุมมองของผู้อื่นและให้ความช่วยเหลือบนพื้นฐานของความเข้าใจว่าผู้อื่นรู้สึกและต้องการอะไร

1.2 การพัฒนาผู้อื่น (Developing Other) สัมผัสได้ถึงความต้องการที่จะพัฒนาผู้อื่น และสนับสนุนความสามารถของบุคคลอื่น รวมทั้งสนับสนุนความสามารถ ให้ผลย้อนกลับและชี้แจงในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อความก้าวหน้าของบุคคลอื่น

1.3 มีจิตใจบริการ (Service Orientation) สามารถคาดการณ์ล่วงหน้า รับรู้ และตอบสนองความต้องการของผู้อื่นได้

1.4 คำนึงถึงความแตกต่าง (Leveraging Diversity) บุคคลที่มีความฉลาดทางสังคมจะเพิ่มพูนโอกาสจากบุคคลต่าง ๆ ได้ มีการเคารพและมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ที่ภูมิหลังต่างกันได้ดี มีความรู้สึกไวกับกลุ่มที่ต่างกัน

1.5 ตระหนักถึงความเป็นไปของกลุ่ม (Political Awareness) สามารถอ่านกระแสอารมณ์และอำนาจในความสัมพันธ์ของกลุ่มได้

2. การมีทักษะทางสังคม (Social Skill) บุคคลที่มีความฉลาดทางสังคมจะสามารถรับมือกับอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในความสัมพันธ์ได้ดี และสามารถเข้าใจสถานการณ์และเครือข่ายทางสังคมได้อย่างถูกต้องได้อย่างแนบเนียน สามารถใช้ทักษะในการโน้มน้าวและชักนำได้ สามารถต่อรองและจัดการโต้ตอบในการร่วมมือและการทำงานกับผู้อื่นได้ ประกอบด้วย

2.1 การมีอิทธิพล (Influence) สามารถโน้มน้าวจิตใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถใช้ยุทธวิธีที่ซับซ้อน เช่น การมีอิทธิพลทางอ้อมเพื่อสร้างความเป็นเอกฉันท์และการสนับสนุน เป็นต้น

2.2 การติดต่อสื่อสาร (Communication) สามารถเปิดรับฟังความคิดและการส่งสารที่เชื่อถือได้ บุคคลประเภทนี้จะรับสารพร้อมอารมณ์ที่ส่งมาเพื่อการส่งสารกลับได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรับฟังเพื่อแสวงหาความเข้าใจและแบ่งปันข้อมูลซึ่งกันและกัน

2.3 การจัดการกับความขัดแย้ง (Conflict Management) สามารถต่อรองและแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้

2.4 ความเป็นผู้นำ (Leadership) สามารถกระตุ้นและชี้นำบุคคลหรือกลุ่มคนได้ บุคคลประเภทนี้จะมีความชัดเจนและจะคอยกระตุ้นความกระตือรือร้นในการร่วมแบ่งปันมุมมองและเป้าหมาย ชี้แนะแนวปฏิบัติและนำผู้อื่น

2.5 การกระตุ้นความเปลี่ยนแปลง (Change Catalyst) สามารถริเริ่มให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและจัดการกับความเปลี่ยนแปลงได้

2.6 การสร้างความสัมพันธ์ (Building Bonds) ส่งเสริมความสัมพันธ์ บุคคลประเภทนี้จะรักษามิตรภาพภายในกลุ่มเพื่อนร่วมงาน แสวงหาความสัมพันธ์ที่ให้ผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

2.7 การให้ความร่วมมือ (Collaboration and Cooperation) สามารถทำงานกับผู้อื่นในเป้าหมายที่มีอยู่ร่วมกัน บุคคลประเภทนี้จะให้ความเป็นมิตรและความร่วมมือ พร้อมทั้งร่วมแบ่งปันแผนงาน ข้อมูลและทรัพยากรต่าง ๆ

2.8 สมรรถนะของทีมงาน (Team Capability) สามารถสร้างความร่วมมือกันภายในกลุ่มให้นำมาซึ่งเป้าหมายที่วางไว้บุคคลประเภทนี้จะทำให้สมาชิกภายในกลุ่มของตนมีความกระตือรือร้นและปกป้องชื่อเสียงของกลุ่ม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางสังคม

ทฤษฎีปัญญาทางสังคมของอัลเบิร์ต แบนดูรา กับความฉลาดทางสังคม

ทฤษฎีปัญญาทางสังคมของอัลเบิร์ต แบนดูรา เป็นทฤษฎีที่สามารถนำมาอธิบายความฉลาดทางสังคมได้ ด้วยการกล่าวถึงการเรียนรู้ของบุคคลที่ผ่านการสังเกต และการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ส่วนหนึ่งมาจากการเลียนแบบพฤติกรรม แบนดูรา ได้เสนอแนวความคิดทฤษฎีปัญญาทางสังคมไว้ ดังนี้ (กาญจน์กมล สุวิทย์รัตน์, 2557 : หน้า 52-53 อ้างอิงจาก Bandura, 1986 : pp. 48, 177-178) อัลเบิร์ต แบนดูรา มีทัศนะว่า พฤติกรรม (Behavior) ของบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับปัจจัยหลัก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางปัญญาและปัจจัยส่วนบุคคลอื่น ๆ (Cognitive and other Personal Factors) และอิทธิพลของสภาพแวดล้อม (Environmental Influences) ส่วนการเรียนรู้จากการสังเกตเป็นเรื่องการประมวลข่าวสาร โดยข่าวสารในที่นี้หมายถึงคำพูด ลายลักษณ์อักษร ลักษณะหรือรายละเอียดของพฤติกรรม และสภาพแวดล้อมของการแสดงพฤติกรรม มนุษย์เรียนรู้การแสดงพฤติกรรมส่วนมากจากการสังเกตตัวแบบ (Model) แล้วรับข่าวสารมาประมวลโดยการแปลงสภาพเป็นการแทนด้วยสัญลักษณ์ (Symbolic Representation) ที่

จะเป็นเครื่องชี้แนะการแสดงพฤติกรรมต่อไป แบบดรูราจึงสรุปการเรียนรู้โดยการสังเกตเป็นกระบวนการทางการรู้คิด ซึ่งขั้นตอนของการเรียนรู้โดยการสังเกต ได้แก่ (ทัชชา สุริโย, 2559 : หน้า 21)

1. ขั้นให้ความสนใจ (Attention Phase) ถ้าไม่มีขั้นตอนนี้ การเรียนรู้อาจจะไม่เกิดขึ้นเป็นขั้นตอนที่บุคคลให้ความสนใจต่อตัวแบบ ความสามารถ ความมีชื่อเสียง และคุณลักษณะเด่นของตัวแบบจะเป็นสิ่งดึงดูดให้บุคคลสนใจ
2. ขั้นจำ (Retention Phase) เมื่อบุคคลสนใจพฤติกรรมของตัวแบบ จะบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ไว้ในระบบความจำของตนเอง ซึ่งมักจะจดจำไว้เป็นจินตภาพเกี่ยวกับขั้นตอนการแสดงพฤติกรรม
3. ขั้นปฏิบัติ (Reproduction Phase) เป็นขั้นตอนที่บุคคลลองแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบซึ่งจะส่งผลให้มีการตรวจสอบการเรียนรู้ที่ได้จดจำไว้
4. ขั้นจูงใจ (Motivation Phase) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นแสดงผลของการกระทำจากการแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบ ถ้าผลที่ตัวแบบเคยได้รับเป็นไปในทางบวก ก็จะจูงใจให้บุคคลอยากแสดงพฤติกรรมตามแบบ ถ้าเป็นไปในทางลบ บุคคลก็มักจะงดเว้นการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ

สรุปทฤษฎีปัญญาทางสังคมเป็นการเรียนรู้ของบุคคลที่ผ่านการสังเกต และการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในสังคม โดยใช้ขั้นให้ความสนใจ ขั้นจำ ขั้นปฏิบัติ ขั้นจูงใจในการสังเกตพฤติกรรม

ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน กับความฉลาดทางสังคม

มนุษย์มีกระบวนการพัฒนาการเป็นขั้น ๆ จากลำดับหนึ่งไปสู่อีกลำดับหนึ่งเหมือนการขึ้นบันได ไม่มีการกระโดดข้ามขั้น การพัฒนาการลำดับต้นย่อมมีผลต่อพัฒนาการลำดับต่อ ๆ ไป ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน เน้นการศึกษาบุคลิกภาพมนุษย์จากแง่กระบวนการเข้าสังคม และวิกฤตทางสังคมจิตวิทยาที่เกิดจากการมีสัมพันธภาพกับบุคคล อีริกสันเห็นว่า ลักษณะสัมพันธภาพที่บุคคลมีกับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ และข้อขัดแย้งทางสังคมจิตใจ เป็นจุดกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมและพัฒนาบุคลิกภาพในรูปแบบต่าง ๆ ตามลำดับขั้น 8 ขั้น (ศรีเรือน แก้วกังวาน, 2554 : หน้า 53-74) ดังนี้

ขั้นที่ 1 ช่วงวัยทารก 0 – 1 ปี เป็นขั้นแห่งความไว้วางใจ : ความไม่ไว้วางใจ (Trust VS Mistrust)

ขั้นที่ 2 ช่วงวัย 1 – 3 ปี เป็นขั้นแห่งความเป็นตัวของตัวเอง : ความสงสัยไม่แน่นอน (Autonomy VS Doubt)

ขั้นที่ 3 ช่วงวัย 3 – 6 ปี เป็นขั้นแห่งความคิดริเริ่ม : ความรู้สึก (Initiative VS Guilt)

ขั้นที่ 4 ช่วงวัย 6 – 12 ปี เป็นขั้นแห่งความขยันทนทาน : ความรู้สึกต่ำต้อย (Industry VS Inferiority)

ขั้นที่ 5 ช่วงวัยรุ่น เป็นขั้นแห่งความเป็นเอกลักษณ์ของตน : ความสับสนในบทบาทของตนเอง (Identity VS Role – confusion)

ขั้นที่ 6 ช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น เป็นขั้นแห่งความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด : การแยกตัว (Intimacy VS Isolation)

ขั้นที่ 7 ช่วงวัยผู้ใหญ่ เป็นขั้นแห่งการทำประโยชน์ให้สังคม : การคิดถึงแต่ตนเอง (Generatively VS Self – absorption)

ขั้นที่ 8 ช่วงวัยผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ เป็นขั้นแห่งความมั่นคงทางจิตใจ : ความรู้สึกท้อแท้หมดหวัง (Integrity VS Despair)

ทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสันเป็นทฤษฎีที่อธิบายพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่วัยทารกถึงวัยชรา ซึ่งแต่ละวัยจะมีการแสดงออกบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน บางคนก็สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองและดำเนินชีวิตไปตามขั้น และบุคลิกภาพของแต่ละคนสามารถเปลี่ยนแปลงได้

ทฤษฎีพหุปัญญา กับความฉลาดทางสังคม

ทฤษฎีพหุปัญญา เป็นทฤษฎีที่ศึกษาเกี่ยวกับสติปัญญาและการกระทำของสมองมนุษย์ โดยฮาร์วาร์ด การ์ดเนอร์ ได้ให้คำนิยามของพหุปัญญาว่า เป็นความสามารถเชิงชีวิตจิต นั่นคือ ทุกคนสามารถแสดงออกซึ่งองค์ปัญญาที่เขามีปัญญามีลักษณะหลากหลาย หลายประเภท สามารถพัฒนาเพิ่มพูนได้ตามสภาพแวดล้อมของตน ไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขได้ แต่จะเห็นได้จากผลของการกระทำ และการแก้ปัญหา ซึ่งจะต้องวัดในบริบทตามสภาพความเป็นจริงในชีวิต (ทัชชา สุริโย, 2559 : หน้า 23 อ้างถึงใน อารี สันหวี, 2552 : หน้า 55 – 56) ทฤษฎีพหุปัญญา มีแนวคิดวา สติปัญญาของมนุษย์มีหลายด้านที่มีความสำคัญ ซึ่งได้แบ่งปัญญาออกเป็น 9 ประเภท (ทัชชา สุริโย, 2559 : หน้า 23 อ้างถึงใน อุมพร เทียมทัต, 2556 : หน้า 8 – 14) ได้แก่ ปัญญาด้านภาษา ปัญญาด้านตรรกะ ปัญญาด้านดนตรี ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว ปัญญาด้านความเข้าใจผู้อื่น ปัญญาด้านการเข้าใจตนเอง ปัญญาด้านธรรมชาติ และปัญญาด้านการคงอยู่ของชีวิต ทั้งนี้ ประเภทของปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางสังคมนั้น ได้แก่ ปัญญาด้านความเข้าใจผู้อื่น (Interpersonal intelligence) คือ ความสามารถในการทำงานกับผู้อื่น การเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น สร้างและรักษาภาพลักษณ์ของตนในสังคมได้ดี ปรับตัวได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์สามารถเข้าใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบทางสังคมสูง

ทฤษฎีพหุปัญญาชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายทางปัญญาของมนุษย์ ซึ่งแต่ละด้านมีความอิสระในการพัฒนาตัวเอง และสามารถบูรณาการเข้าด้วยกัน และแสดงออกเป็นเอกลักษณ์ทางปัญญาของแต่ละคน

จากทฤษฎีทั้ง 3 ทฤษฎีที่กล่าวมา ผู้วิจัยสรุปได้ว่าแนวคิดแต่ละทฤษฎีมีแนวคิดในการเกิดพฤติกรรมที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมและเป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญในการแสดงออกความฉลาดทางสังคม

บริบทคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

พันธกิจคณะครุศาสตร์

กำหนดพันธกิจ ดังนี้ ผลิตบัณฑิตครูตามมาตรฐานวิชาชีพ ส่งเสริมและสนับสนุนงานวิจัยทางการศึกษา บริการวิชาการเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

วิสัย

วิสัยทัศน์ ปรัชญา วัตถุประสงค์คณะครุศาสตร์

วิสัยทัศน์ คือ คณะครุศาสตร์เป็นผู้นำการผลิตและพัฒนาครูคุณภาพสูงของภูมิภาคตะวันออกเฉียง

ปรัชญา คือ ครูพัฒนาคน คนพัฒนาชาติ ครุศาสตร์พัฒนาครู

วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) เพื่อผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น 2) เพื่อพัฒนาศาสตร์ทางการศึกษา ด้วยวิธีการศึกษา ค้นคว้า และวิจัย 3) เพื่อศึกษาพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการศึกษาให้แก่ท้องถิ่นเพื่อศึกษาพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการศึกษาให้แก่ท้องถิ่น 4) เพื่อสนับสนุนให้มีการศึกษา พัฒนา อนุรักษ์ และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และ 5) เพื่อการบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล

ภารกิจคณะครุศาสตร์

มีภารกิจหลัก ดังต่อไปนี้ 1) การผลิตบัณฑิต คณะครุศาสตร์ ผลิตบัณฑิตสาขาทางการศึกษาในระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท 2) การพัฒนาอาจารย์คณะครุศาสตร์ให้การสนับสนุนและส่งเสริมบุคลากรในคณะในการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ โดยการให้มีการอบรมสัมมนาและการศึกษาดูงาน และ 3) การบริการวิชาการแก่สังคมคณะครุศาสตร์ได้จัดโครงการบริการวิชาการแก่ชุมชนและกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วไปอยู่เสมอ เช่น การจัดอบรมสัมมนาทางวิชาการให้ความรู้กับอาจารย์ พี่เลี้ยงโรงเรียนที่นักศึกษาออกฝึกประสบการณ์การเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาครู) การเป็นวิทยากร บรรยายความรู้ทางวิชาการและการจัดทำวารสารทางวิชาการ และการจัดทำวารสารทางวิชาการ เป็นต้น

คุณลักษณะของนักศึกษาคณะครุศาสตร์

ในการผลิตบัณฑิตโดยเน้นคุณลักษณะของนักศึกษาให้ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ยึดมั่นระบอบประชาธิปไตย มีคุณธรรม และจริยธรรมเหมาะสมกับความเป็นครู มีวินัย มีความรับผิดชอบ เคารพต่อกฎระเบียบของมหาวิทยาลัยความสามารถในการสื่อสาร ทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และใช้เทคโนโลยีได้อย่างถูกต้องเหมาะสม มีความคิดกว้าง มองไกล ใฝ่รู้ ใฝ่งาน มีวิจรรย์ญาณในการดำเนินชีวิตตาม ประเพณีและวัฒนธรรม ที่ดีงามของไทย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีจิตสาธารณะ มีอารมณ์มั่นคง อดทนอดกลั้น มีสุขภาพจิตที่ดี แต่งกายสะอาด เรียบร้อย ถูกระเบียบ และเหมาะสมกับกาลเทศะ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณิตพันธุ์ ทองสืบสาย (2552) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแบบวัดความฉลาดทางสังคม สำหรับนักศึกษาปริญญาบัณฑิต ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบวัดความฉลาดทางสังคม ตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดความฉลาดทางสังคมจำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ แบบวัดความฉลาดทางสังคมชนิดมาตราประมาณค่า มีจำนวนข้อคำถาม 59 ข้อ และแบบวัดความฉลาดทางสังคมชนิดสถานการณ์ มีจำนวนข้อคำถาม 43 ข้อ และสร้างเกณฑ์ปกติวิสัย (norms) เมื่อพิจารณาแบบวัดความฉลาดทางสังคมทั้งสองชนิด พบว่ามีคะแนนมาตรฐานที่อยู่ในช่วง T16-T84 ซึ่งแบบวัดมีเนื้อหาครอบคลุมองค์ประกอบของความฉลาดทางสังคม ตามแนวคิดและทฤษฎีของดาเนล โกลแมน (Deniel Goleman) ทั้งนี้เพราะเป็นแนวความคิดที่ชัดเจน วัดได้ครอบคลุม รวมถึงชื่อเสียงและงานวิจัยของเจ้าของทฤษฎีได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ผลการวิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือพบว่า มีความเที่ยงสูงรวมเท่ากับ 0.90 และมีความตรงเชิงโครงสร้างจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สอง

เพชรยุพา บุรณ์สิริจรัสรัฐ (2555) ศึกษา รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางสังคมของ พนักงานบริษัทจำกัด (มหาชน) ที่เกี่ยวกับธุรกิจสื่อสารมวลชนในประเทศไทย พบว่า พนักงานบริษัท จำกัด (มหาชน) ที่เกี่ยวกับธุรกิจสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย มีความฉลาดทางสังคม หลัง การทดลองเสร็จสิ้น 3 เดือน สูงกว่าความฉลาดทางสังคมหลังการทดลองเสร็จสิ้น อย่างมีนัยสำคัญที่ ระดับ .05 ทุกด้าน ได้แก่ ด้านรู้สถานการณ์ ด้านการแสดงออก ด้านความจริงใจ ด้านความชัดเจน และด้านความเห็นอกเห็นใจ แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางสังคมของพนักงาน บริษัทจำกัด (มหาชน) ที่เกี่ยวกับธุรกิจสื่อสารมวลชนในประเทศไทย มีความฉลาดทางสังคมคงทน

กาญจน์กมล สุวิทย์รัตน์ (2557) ได้ศึกษา การศึกษาและพัฒนาความฉลาดทางสังคม ของ นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาภาคใต้ พบว่าบุคลิกภาพของคนไทยมีลักษณะของ ความทะเยอทะยาน พอสมควร แต่มักไม่ค่อยมีความเชื่อมั่นในตนเอง คนไทยมี นิสัยอ่อนน้อม ชอบ ออกสังคม ชอบพบปะ สังสรรค์และพูดคุยกับคนอื่น แต่ ในขณะที่เดียวกันก็จะรู้สึกเคอะเขินเมื่ออยู่ ใน หมู่คนแปลกหน้าหรือ กลุ่มที่ตัวเองไม่ สนิทสนม คนไทยยอมรับสถานภาพและ วิถีชีวิตของตนเองที่ ถูกกำหนดโดยสังคม แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่พอใจในชีวิตของ ตนเอง มีความวิตกกังวลสูง มีความรับผิดชอบค่อนข้างต่ำ รักสนุก ชอบความ สะดวกสบาย ไม่ค่อยมีระเบียบวินัย ทำอะไรตามใจตนเอง โกรธง่ายและจะรู้สึกไม่ พอใจเมื่อความต้องการของตนเองถูกขัดขวาง ความรู้สึกไม่พอใจจะถูกเก็บไว้ ภายในไม่แสดงออกมา ภายนอก หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับผู้อื่น คำนึงถึงหน้าตาและและภาพพจน์ ของตนเองมาก คนไทย มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นสูง พยายามทำความเข้าใจกับปัญหาของผู้อื่น ปรับตัวเปลี่ยนแปลงอารมณ์ ความคิดเห็นและเหตุผลให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี ความหมายของ บุคลิกภาพของคนไทยที่ สอดคล้องกับความฉลาดทางสังคม ได้แก่ คนไทยชอบออกสังคม ชอบพบปะ สังสรรค์และพูดคุยกับ คนอื่น เป็นลักษณะของการมีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งมี คะแนนเฉลี่ยในระดับสูง คนไทยยอมรับสถานภาพ และวิถีชีวิตของตนเองที่ถูกกำหนดโดยสังคม เป็นลักษณะของการมี ข้อสนเทศทางสังคม ซึ่งถ้าหากนักศึกษา มีความ สามารถในการแสวงหาข้อมูล มีข้อสนเทศทางสังคมที่ เพียงพอจะส่งผลให้มี แนวทางในการดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกครอบงำและสามารถ ที่จะกำหนดวิถีชีวิตของ ตนเองได้มากขึ้น

กล้าหาญ ญ น่าน (2557) ได้ศึกษาอิทธิพลของคุณลักษณะบุคลิกภาพ และความพึงพอใจที่มีต่อการปรับตัวในการทำงานของผู้เข้าสู่ตลาดบัณฑิตใหม่ พบว่า ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและความพึงพอใจในงานมี อิทธิพลต่อปัจจัยด้านการปรับตัวในการทำงาน โดยความพึงพอใจในงานมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวในการทำงาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่าบัณฑิตที่มีความพึงพอใจภายในงานและภายนอกงานย่อมส่งผลต่อการปรับตัวในการทำงาน การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมและการปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้เป็นอย่างดี ทำให้สามารถควบคุมอารมณ์ความต้องการของจิตใจได้และสามารถจัดการกับความเครียดได้เป็นอย่างดี

ทัชชา สุริโย (2559) ได้ศึกษาเรื่องผลของโปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มที่มีต่อการเสริมสร้างความฉลาดทางสังคมในวัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้า พบว่า โปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มที่มีต่อการเสริมสร้างความฉลาดทางสังคมในวัยรุ่นที่สร้างขึ้นจำนวน 12 ครั้ง วัยรุ่นกลุ่มเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมมีความฉลาดทางสังคมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรม และมีภาวะซึมเศร้ามั่กกว่าก่อนการทดลอง

ปวีรศา ภวเจริญผล (2559) ได้ศึกษาเรื่องการตรวจสอบกลุ่มตัวแปรความฉลาดทางสังคมที่ทำนายสุขภาพจิตทางบวกของครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ตัวแปรความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (IPR) ตัวแปรทักษะการแก้ปัญหา (PBS) และตัวแปรการรู้จักยืดหยุ่น (FXB) มีความสัมพันธ์กับตัวแปรสุขภาพจิตทางบวก (PPH) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Gianluca (2006) ได้ทำการศึกษาเรื่องความฉลาดทางสังคม โดยการสร้างแบบวัดความฉลาดทางสังคม ซึ่งได้ปรับปรุงมาจากแบบวัดความฉลาดทางสังคมฉบับ Tsis ซึ่งพัฒนาโดย (Silvera, Martinussen, & Daht) ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อปี (2001) โดยแบบวัดฉบับนี้ทำการศึกษานี้ได้นำมาปรับปรุงให้เข้ากับบริบทของประเทศอิตาลี โดยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวัยรุ่นในประเทศอิตาลี จำนวน 320 คน โดยแบ่งเป็นวัยรุ่นเพศชาย 132 คน และเป็นวัยรุ่นเพศหญิง 188 คน โดยผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงโครงสร้างได้ผลเหมือนกับฉบับดั้งเดิมและมีค่าความเที่ยงแบบสอดคล้องภายใน ที่อยู่ในเกณฑ์ดี

Susanne, Heinz and Mart (2007 : pp. 3-14) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความฉลาดทางสังคมภายใต้แนวคิดของ Thorndike (1920) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและองค์ประกอบของความฉลาดทางสังคม ซึ่งประกอบด้วย การเข้าใจสังคม การจดจำ และความรู้ โดยตรวจสอบความตรงของสิ่งที่ต้องการวัดโดยใช้เทคนิคหลากหลายวิธี (Multitrait-multimethod-MTMM) มีการประยุกต์ใช้สัญลักษณ์ แผนภาพ และวิดีโอมาเป็นเครื่องมือในการวัด การศึกษานี้ยังแสดงให้เห็นว่าความฉลาดทางสังคมเป็นสิ่งที่แยกออกจากความฉลาดทางการเรียนรู้ ซึ่งผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผลการวัดความรู้ความเข้าใจทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางการเรียนรู้ น้อย ยกเว้นการวัดที่เกี่ยวกับการจดจำทางสังคม ส่วนผลที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่ามีความสอดคล้องกับโครงสร้างทางทฤษฎีกล่าวคือ ความฉลาดทางสังคม ประกอบด้วย การเข้าใจสังคม การจดจำ และความรู้

Noortie Meis et al. (2008) ได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบผลของความฉลาดทางสังคมกับความฉลาดทางสติปัญญา ที่มีต่อการได้รับความนิยมนหรือการมีชื่อเสียงของวัยรุ่น โดยทำการวัดใน

ด้านการได้รับความยอมรับในสังคม และการเป็นผู้นำทางสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษากับนักศึกษาในระดับอาชีวศึกษาทางด้านยุโรปตะวันตกเฉียงเหนือ ที่มีอายุระหว่าง 14-15 ปี จำนวน 512 คน ผลการศึกษา พบว่า การเป็นที่ยอมรับหรือการมีชื่อเสียงมีส่วนสัมพันธ์กับการมีความฉลาดทางสังคม และเมื่อทำการศึกษาปฏิสัมพันธ์กันระหว่างความฉลาดทางสังคมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้วิจัยพบว่า โรงเรียนที่มีให้ความสำคัญกับความฉลาดทางสังคมควบคู่ไปกับความฉลาดทางสติปัญญาจะทำให้เกิดผลที่ดีแก่นักศึกษาทั้งทางด้านการดำเนินชีวิตในสังคมและทางด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Meijs, et.al. (2010: 62-72) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบผลของความฉลาดทางสังคมและการรู้คิดทางสังคมที่มีต่อการได้รับการยอมรับหรือการมีชื่อเสียงของวัยรุ่น โดยวัดจากการได้รับการยอมรับในสังคม และการเป็นผู้นำทางสังคม ในโรงเรียนอาชีวศึกษาทางตะวันตกเฉียงเหนือของยุโรป อายุ 14-15 ปี จำนวน 512 คน แบ่งเป็นเพศชายร้อยละ 44 เพศหญิงร้อยละ 56 ผลการศึกษา พบว่า การเป็นที่ยอมรับหรือการมีชื่อเสียงมีความสัมพันธ์กับการมีความฉลาดทางสังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพบว่าโรงเรียนที่ให้ความสำคัญกับความฉลาดทางสังคมควบคู่กับความรู้ทางวิชาการจะส่งผลดีต่อนักเรียนทั้งด้านการดำเนินชีวิตและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี